

Discurs en el teatre Principal

20 de maig de 1921

L'art de fer novel·les.

Valencianes, valencians:

Resulta un poc estrany que Blasco Ibáñez vinga a parlar ací de Blasco Ibáñez novel·lista.

Hauria sigut poc pertinent demanar a un home que no fora de la professió que parlara d'un novel·lista, perquè ningú que no ho siga pot, amb propietat, tractar de la tècnica, del que el novel·lista va dir, del que va voler dir, del que la gent li suposa haver dit.

Vos parlaré de la novel·la en general abans que de les meues.

La novel·la és filla legítima de la literatura moderna, és la gran conquesta dels temps actuals.

El seu èxit no és tan ràpid, tan fulminant com l'èxit teatral, però és més durador.

En el teatre, durant el transcurs de poques hores, un completament desconegut adquireix la major de les popularitats.

L'obra de la novel·la és més sòlida.

Totes les grans obres teatrals, pocs anys després del seu èxit, sembla que es van ficar en un túnel negre i gran, perdent-se de la memòria de les gents.

Tan sols algunes aconseguen eixir per l'altra boca del túnel i llavors queden consagrades.

Vosaltres sabeu de novel·les que, malgrat comptar més de cent anys d'existència, vos donen encara les més refinades i inefables sensacions de bellesa.

En l'època actual, i per tal entenc el que va del segle XIX al XX, s'ha produït el gènere novel·lesc, i quan les generacions esdevenidores pregunten a estos segles «què heu donat a la història de la bellesa? No vau donar la poesia que va fer vibrar les seues estrofes a l'ombra del Partenó i de les oliveres d'Atenes? No va ser producte de vosaltres el teatre, la ficció escènica que en tan alt lloc van col·locar Èsquil, Sòfocles i Eurípides? No heu donat res a la literatura, a l'art?». Podran contestar: «Sí, hem donat al tresor de la literatura, de l'art, sensacions de bellesa d'alguna cosa que era desconeguda, hem donat la música i la novel·la, les dos conquestes més grans del pensament modern».

La música ha existit en tots els temps, sobretot la religiosa.

Amb tot, podia dir-se més prompte que existien músiques, però no la música en si.

Abans del segle XVIII i començaments del XIX, només era una manifestació religiosa que es desenvolupava a l'interior dels temples.

Amb els primers vagits dels simfonistes alemanys, amb Beethoven i després Wagner, apareix i es desenvolupa la música.

De la mateixa manera existia en l'antiguitat la novel·la, encara que en les seues aspiracions no encarnava la manera de ser dels pobles.

En l'època contemporània, la novel·la adquireix una vida pròpia: el moviment i l'acció que li són característics.

Fàcil és d'explicar la predilecció que en aquelles llunyanes èpoques es va tindre pel teatre. Per a anar al teatre, no es necessita saber llegir!

Aquells gentilhomes de capa i espasa anaven a aplaudir Shakespeare i Lope de Vega, senyors, perquè, o no sabien llegir, o no tenien costum.

En l'Edat Mitjana hi hagué un indici de novel·la en els contes de Boccaccio i la gran eixida esplendent del sol amb *El Quixot* de l'il·lustre Miguel Cervantes Saavedra, el més preuat floró de la literatura espanyola.

Passen dos segles, i quan els pobles aplaudixen l'escola democràtica, quan la Revolució francesa conquesta els drets i llibertats de l'home, quan els pobles comencen a saber llegir, és quan comença l'esplendor de la novel·la.

Les gents busquen un mitjà per a somiar, per a elevar-se sobre la vulgaritat de la vida.

Anatole France diu que la novel·la és l'opi dels occidentals.

Tots sabeu que els pobles orientals, quan necessiten allunyar-se d'esta vida, quan volen elevar el seu esperit per les delicioses regions del somni, acudixen a la pipa d'opi.

El nostre opi és la novel·la.

Gràcies a ella podem somiar i viure un món millor. D'ací que la novel·la tinga eixa popularitat.

No hi ha cap propagandista que no acudisca a ella per a commoure les gents i infiltrar-los els seus ideals.

Rousseau, en la *Nova Eloïsa*, exposa les seues idees filosòfiques.

Igual ho realitza Chateaubriand amb les seues idees reaccionàries després de la Revolució i l'imperi, i així Lamartine, Victor Hugo i tants altres.

La novel·la, en el gènere que correspon a la nostra època, és una manifestació literària pròpia dels segles XIX i XX, i passarà molt de temps abans que isca un altre gènere que la modifique o anul·le.

En poesia es veu la marxa del gènere en la història de tots els pobles en una forma sempre igual que constituïx quasi una llei; a la poesia èpica succeïx l'amorosa, i a esta, la tragèdia. Quan s'arriba a èpoques més avançades, a una major perfecció literària, es des-

envolupa la novel·la que és el conjunt, la floració de totes les manifestacions artístiques anteriors.

La novel·la, al ser un art essencialment d'evocació, és el més difícil de realitzar.

A Espanya i en altres països, es té un gran error fonamental amb referència al novel·lista.

Es confon este amb l'escriptor.

Jo vos dic que es pot ser un gran, un immens escriptor i no ser un novel·lista; i per contra, poden fer-se sorprenents novel·les i no saber escriure.

Cal per a ser novel·lista posseir un instint d'observació especial, un sentit de l'evocació que pot faltar al millor dels escriptors, al qual amb major correcció manege el llenguatge, que li resultarà sempre sec, fred, però és una qualitat essencialment característica i imprescindible necessària per al novel·lista.

Jo tinc unes idees sobre la novel·la, que exposaré ací, que són molt rares.

A París les vaig exposar i van fer pensar a molts crítics.

Jo dividisc les novel·les en tres gèneres: bones, dolentes i que no arriben a ser ni tan sols dolentes.

Una novel·la bona és fàcil de distingir. Perquè una novel·la siga dolenta, necessita una mica d'originalitat, una equivocació que indigna el lector.

Allò terrible és que no arribe a ser ni dolenta si més no, que el lector, després de recórrer tres-centes pàgines, en arribar a la fi, tanque el llibre i exclame: «Bé, perquè no m'he assabentat de res».

La novel·la és un art essencialment d'evocació, i nosaltres els novel·listes, a vosaltres els lectors, vos enganyem sempre.

Som com a prestidigitadors de la realitat i vos seduïm amb el nostre art completament fals.

Vosaltres llegiu una novel·la, una descripció, i penseu: «Què ben escrit està!». Ho estic veient! I no penseu que allò no és la realitat, és tan sols l'evocació que d'aquella se vos fa.

Podríeu dir «que ben pintada està la realitat», si amb la nostra ploma férem el paper de fotògrafs; però no, som pintors de molt poques pinzellades.

Fer l'inventari d'una persona de cap a peus està a l'abast de qualsevol.

Ací entra el fet d'haver nascut novel·lista.

Si teniu sis persones juntes, que visten igual, que les seues característiques físiques són quasi idèntiques, la descripció de cadascuna d'elles, per minuciosa que fora, mai podria donar una idea exacta al lector que li permetera reconèixer-les en el transcurs de l'obra.

El novel·lista troba sis persones juntes i instantàniament veu el detall, únic, el tret distintiu, i amb sis soles pinzellades, descriu i queden els sis tipus eternament en peus.

Ja veieu que això és una mica difícil, que no hi ha cap universitat en la qual això s'ensenya.

Solament he vist en la «University Columbi» (on hi ha càtedres per a tot el que es coneix, una per a ensenyar a fer novel·les, que fins i tot tenia catedràtic), un vell professor que va explicar un dia com feia les novel·les *míster* Ibáñez.

I assistien nombroses senyores i senyoretetes i no pocs joves.

Jo vaig assistir a una lliçó i després de sentir-la, els vaig dir francament que allò no servia per a res.

Si jo mateix haguera sabut com feia les meues novel·les, les hauria fetes totes molt bones!

Jo m'examine i veig que ja no tinc l'espontaneïtat i frescor escrivint que tenia en la meua joventut.

El meu ofici el sé fer molt millor que llavors.

Soc com el músic que ha perdut la inspiració, però que té ara l'execució més perfecta.

Si haguera ara d'escriure aquelles primeres obres, indubtablement ho faria millor; el que no sé és si tindria la gràcia i la força emotiva d'aleshores.

Allò va ser obra de joventut, coses del moment.

En el seu assumpte em preocuparia ara segurament més dels problemes de la literatura moderna.

La nostra vida no és més que el moviment d'un pèndol, el bressol en què ens van ficar al llit de xiquets que es balanceja d'un costat a un altre i que perdura fins i tot en les manifestacions més vulgars de la vida.

Igual que en la literatura, que en tot domina l'etern vaivé.

En els primers temps de la novel·la, es buscava una certa harmonia, una part literària a la qual se supeditava l'obra en la major part.

Balzac, Dickens, el mateix Víctor Hugo, quan van fer novel·la, van dosificar l'interés i l'observació, concedint, si cap, en les seues obres major importància a la part literària.

Després d'ells, això es trenca i comença a dominar en les obres l'interés.

Comencen a sorgir aquelles novel·les de capa i espasa que tan gloriós renom van donar a Alejandro Dumas (pare).

L'interés s'exagera i força a buscar aventures absurdes, i com a reacció necessària sorgeix l'escola naturalista de la qual fou el primer apòstol Gustavo Flaubert, a qui van seguir Goncourt, Daudet, Zola i altres.

En estes novel·les van vindre els deixebles d'estos a imitar les coses dolentes, exagerant el naturalisme, arribant a determinar que per a ser una novel·la bona no havia de tindre acció, i per a suprimir-la cada vegada que adquiria una certa vivacitat i interés col·locaven

una descripció com dient-li al lector: la novel·la naturalista és molt seriosa, has vingut a pensar.

Es va donar el cas d'un novel·lista d'esta escola, venerable veterà de les lletres, que comptarà hui 80 anys, el nom del qual no vos diré, que va realitzar un vertader «tour de force» en la novel·la que odia l'interés.

Va descriure un matrimoni burgés que ix a passejar amb els seus xiquets; veuen el carrer, passar tramvies, gossos, cotxes, persones (i en això empra el novel·lista vint capítols). S'asseuen en un cafè; miren els parroquians (vint capítols més). Sonen les huit de la nit, marxen a casa i amb això arriba la fi de la novel·la.

Es van complir els cànons de la novel·la naturalista; no es va incórrer en la vulgaritat del fulletó que tot ho xifrava en l'interés.

Al cap de cinquanta anys ens assabentem a Espanya i convenim que la novel·la ha d'interessar.

Es pot compaginar la psicologia amb l'acció de la vida.

És alguna cosa així com eixos rellotges que tenen dos vidres: d'una banda es veuen les hores; per l'altre, la màquina.

La novel·la ha de presentar el sentit intern de la vida, i d'altra banda, els actes materials que l'animen.

Va haver-hi una revista francesa que va preguntar com seria la novel·la després de la guerra. Jo vaig ser un dels quals va contestar, perquè entenc que mai la novel·la respon a l'estat d'ànima d'un poble.

En la vida, anem sempre darrere d'això que voldríem ser i no som.

En temps de la Revolució francesa, la gent anava a la plaça de la Greve per a veure guillotinar i inclús s'entusiasmava en córrer de la sang, semblant lògic que paste una literatura tràgica. Doncs no, marxava a llegir les novel·les pastorals del cavaller Florián.

En el període de Luis Felipe, els bons burgesos que pertanyien a la milícia nacional, que no podien dormir sense encasquetar-se un capell de cotó acolorit i que deixaven dirigir tots els negocis per la burgesa de la seua dona, estos, llegien les truculentes aventures d'*Els tres mosqueters*.

Resulta, doncs, sempre que ens agrada el que no és la vida nostra, sinó tot el contrari.

Per això vaig contestar a aquella revista francesa que quan arribara la pau, la literatura seria tot el contrari de l'atzarosa existència de llavors; i, en efecte, els editors accepten hui tota classe de novel·les amb la condició que no parlen de la guerra.

Deixeu que després de parlar el Blasco conferenciant, vos parle el Blasco novel·lista.

Feu abstracció que jo soc jo. I d'esta manera podré començar com un professor analitzant la meua obra.

L'obra de Blasco són quatre grans grups de novel·les: valencianes, espanyoles, americanes i de la guerra.

Les valencianes, tots les coneixeu. Les espanyoles, van ser producte dels meus viatges, i no estranyeu que en citar-les oblide alguna, perquè ai del novel·lista que no sap oblidar: eixe està escrivint tota la vida la mateixa!

El novel·lista ha de ser com una espècie d'esponja que reculla tota l'aigua de la realitat en submergir-se en ella i que en esprèmer-se produïska la novel·la, quedant una altra vegada sec per a una nova immersió.

Al tercer grup, el de novel·les americanes, pertany *Los argonautas*, que pensava que fora alguna cosa així com el pròleg d'un tríptic semblant a *L'or del Rhin*, en la trilogia de *L'anell dels Nibelungs*.

La guerra va interrompre la realització dels meus desitjos.

Al grup de les novel·les de la guerra pertany *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*, és a dir, la guerra en terra. *Mare Nostrum*, la guerra submarina. *Los enemigos de la mujer*, la vida dels feliços al marge de la guerra.

Les novel·les de la joventut no sabeu en quina situació angoixant les vaig escriure. Ara no tinc inconvenient a dir-ho.

Vosaltres no sabeu la misèria en què he viscut; ignoreu que va haver-hi molts dies en què vaig mancar dels diners necessaris per a comprar en el mercat els elements necessaris per a la meua manutenció, i fixeu-vos, senyors, que, llavors es deia de mi que era l'amo de València.

A la vostra platja, després de quinze anys de separació, em vaig trobar un dia amb un senyor a qui anomenaven els pescadors «el retratero». Era Joaquín Sorolla que en aquells moments pintava els seus primers quadres, aquells dels bous i de les barques que després van anar a parar a Londres i al Museu de Luxemburg i que van constituir el fonament de la seua gloriosa fama.

Ací, en estos moments, ha passat pel meu cervell la imatge de Sorolla i he de rendir-li el meu tribut d'amistat i admiració al gran valencià il·lustre, tribut que potser és l'últim que puga rendir-li en este món.

Ací veieu que falsos i menyspreables són els progressos de l'artista. Quan es veu consagrat, immortal, sorgix la part física que arrabassa la persona i que acaba amb una de les majors glòries artístiques del món en pocs instants.

Escriuré tres grans novel·les, evocació de la història valenciana.

Una novel·la de l'època actual, una altra sobre l'antipapa Pere de Luna en la qual tractaré de reivindicar els Borja, que són uns calumniats per ser espanyols i valencians, i una altra sobre el descobriment d'Amèrica, que es va fer amb diners de la ciutat de València i cal que ho sàpien les nacions americanes, però no vos parlaré més d'això perquè perdria tota novetat.

I acabaré...

Penseu que una setmana d'homenatge és molt d'homenatge.

Jo puc dir-vos que considere un deure continuar l'obra empresa.

No estic penedit del meu passat; jo no he fet a gratcient mal a ningú; jo reconec que he viscut gran part de la meua vida equivocada, i tingueu en compte que a vegades la franquesa és una falta.

Jo he sigut diputat, home polític, agitador. A Espanya això ho poden ser molts. Novel·listes són uns pocs menys els que poden ser-ho.

Com a espanyol i com a valencià, en aconseguir ser tingut en alguna cosa com a tal, crec és un deure persistir en això com a finalitat alta i patriòtica.

Som una de les nacions menys conegudes i més calumniades d'Europa.

Sobre nosaltres pesa un compte llarg de venjances.

No són segurament els homes polítics i els governants els que arribaran a la reivindicació de la nostra pàtria, perquè estos tan sols parlen per als de dins de casa.

Vosaltres no coneixeu al ministre de l'Interior de França ni al ministre del Treball, però segurament tindreu en la memòria molts noms de poetes, de novel·listes, de filòsofs i d'artistes francesos.

Som nosaltres, els artistes, els que tenim el deure d'anar als països estrangers a proclamar molt alt que no som un país de segon ordre; que treballeu, que aportem com el primer la nostra intel·ligència i esforç a l'obra comuna de la humanitat.

El dia en què jo considere que he portat el meu gra d'arena a la reivindicació del nom de la nostra pàtria quedaré satisfet de la meua obra literària, no pel que ella siga en si, sinó pel servici que haja prestat a Espanya i a València.